

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи Geo1-
M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Географія)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Географія)
Гнатович Марія Миколаївна

Керівник:
Гарбар Владислав Васильович, кандидат
географічних наук, старший викладач

Рецензент:
Придеткевич С.С., кандидат географічних
наук, старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	6
1.1. Поняттєво-термінологічний апарат	6
1.4. Історія вивчення ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області	10
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	14
2.1. Поняття ландшафтно-рекреаційних ресурсів та їх види.....	14
2.2. Природні ландшафтно-рекреаційні ресурси Тернопільської області ...	16
2.3. Антропогенні ландшафтно-рекреаційні ресурси Тернопільської області	27
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В МЕЖАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	34
3.1. Сучасний стан використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.....	34
3.2. Ландшафтно-рекреаційне районування Тернопільської області.....	37
3.2.2. Центральньо-східний ландшафтно-рекреаційний район	43
3.2.3. Західний ландшафтно-рекреаційний район.....	49
3.2.4. Південний ландшафтно-рекреаційний район.....	52
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В МЖАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	62

4.1. Проблеми використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.....	62
4.2. Перспективи використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів в Тернопільській області.....	65
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	78
Додаток А. Загальна розчленованість рельєфу Тернопільської області.....	78
Додаток Б. Горизонтальна розчленованість рельєфу Тернопільської області	79
Додаток В. Гіпсометричні рівні Тернопільської області.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Для досягнення цілей сталого розвитку важливе місце відводиться системі рекреаційного природокористування. Розширення і урізноманітнення рекреаційної діяльності як масового явища в тому чи іншому регіоні є основною передумовою виділення нових рекреаційних зон, а основою їх виокремлення є специфічні ландшафти з індивідуальним набором сприятливих характеристик для відпочинку та природних умов. Рекреаційні ресурси впливають на регіональну організацію рекреаційної діяльності, на їхню спеціалізацію й економічну ефективність, та формують рекреаційні центри та райони. В ландшафтно-рекреаційній складовій природні блага займають домінантне місце, будучи основною матеріальною передумовою рекреації. А саме територія Тернопільської області, як екологічно-чистий компактний регіон, яка має вигідне географічне розташування, багаті природно-кліматичні умови, рекреаційні об'єкти масштабного значення для розвитку спелеотуризму та релігійного туризму, великі запаси лікувально-рекреаційних ресурсів для розвитку курортно-санаторної галузі, володіє значним рекреаційним потенціалом окремих природних районів області і є перспективою для розвитку рекреаційно-туристичного комплексу. Оцінка та врахування природних умов і ресурсів сприяють ефективному проведенню рекреаційної діяльності на певній ландшафтній території.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідити сучасний стан та перспективи використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.

Для досягнення мети було визначено такі завдання:

1. Проаналізувати сучасні теоретико-методологічні засади та історичні аспекти вивчення ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.

2. Охарактеризувати основні природні та антропогенні ландшафтно-рекреаційні ресурси Тернопільської області.

3. Визначити сучасний стан та територіальний розподіл ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.

4. Встановити сучасні проблеми та перспективи використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.

Об'єкт дослідження – ландшафтно-рекреаційні ресурси.

Предмет дослідження – сучасний стан та перспективи використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області.

Методи дослідження. В процесі наших досліджень ми застосовували такі методи – польових спостережень, історичний, порівняльно-описовий, картографічний, статистичний, аналізу, морфометричний. При зборі первинних матеріалів нами опрацьовано велику кількість різноманітних джерел, особливо, статей, монографій, наукових збірників районних та обласних установ, а також ряд картографічних матеріалів.

Наукова новизна. Для території Тернопільської області вперше узагальнено та сформовано ландшафтно-рекреаційне районування, також визначено проблеми та перспективи використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів.

Апробація результатів досліджень. Основні положення наукового дослідження пройшли апробацію на звітній конференції студентів, за підсумками якої в майбутньому буде опублікована стаття.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 найменування) та додатків (3 найменування). Робота проілюстрована 8 рисунками, містить 5 таблиць. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

Вході роботи над даною темою ми опрацювали літературні джерела та провели дослідження у результаті яких можна зробити такі висновки:

- Ландшафтно-рекреаційні ресурси – є частиною природного та техногенного середовища (об'єкти, явища) культурологічного характеру, які, за допомогою певним властивостям та рисам, можуть застосовуватись для туристсько-рекреаційної діяльності. До них входять: складові географічного середовища, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки унікальності, художньої та історичної цінності, естетичної привабливості, оригінальності можуть використовуватись для організації різних видів рекреаційних занять. Їх поділяють на природні та антропогенні ресурси. До природних входять усі компоненти природнього середовища і їх властивості, які задовільняють важливі потреби людини у оздоровленні та рекреації. До антропогенних ландшафтно-рекреаційних ресурсів належать змінені людиною ландшафти, які призначені для рекреації – історико-культурні ресурси.

- Тернопільська область знаменита своїми особливими природними умовами, винятковими та унікальними ландшафтами, і має високий рекреаційний потенціал. На території є різноманітні ландшафтно-рекреаційні ресурси: геологічні, кліматичні, орографічні, біотичні, гідрологічні та ресурси ландшафтного різноманіття. Важливе місце займають природно-антропогенні ресурси, до них входять природні заповідники, регіональні ландшафтні парки, зоологічні та біологічні заказники і пам'ятки природи, дендрологічні парки, ботанічні сади, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого та загальнодержавного значення. Всі ці природно-антропогенні об'єкти відіграють важливу роль у рекреаційній діяльності та виконують ряд різних функцій. Виняткове значення мають вони у розвитку всіх видів туризму, є також потенційними для проведення різноманітних екскурсій. Але рекреаційне використання заповідних

територій не має порушувати чи руйнувати статус заповідних об'єктів. На території області знаходиться велика кількість історико-культурних туристичних ресурсів: пам'ятки архітектури, сакральні, замкові та музейні ресурси, археологічні знахідки .

- Найвищий рекреаційний потенціал мають такі адміністративні райони: Заліщицький, Тернопільський, Буцацький, Кременецький, Борщівський, Чортківський та Тербовлянський. Вони виділяються серед інших високою концентрацією як природних, так і суспільно-історичних туристично-рекреаційних ресурсів, і є хороша транспортна доступність до цих районів. Тому саме тут і розвиваються різноманітні види туризму. Природно-рекреаційні ресурси Тернопільської області є важливим чинником для розвитку туристичної діяльності, вони формують велику туристичну привабливість території. Одним із найперспективніших видів серед туризму в області є екологічний. Сьогодні на світовій арені туристичному ринку цей вид туризму активно набуває розвитку. У процесі дослідної роботи нами було виділено чотири ландшафтно-рекреаційні райони: Західний, Північний, Центрально-Східний та Південний. До Північного ландшафтно-рекреаційного району входять Кременецький та Шумський адміністративні райони. Його виділяють як найменш продуктивним в області, через наявність туристичного потенціалу та нерозвиненої транспортної доступності. Центрально-Східний ландшафтно-рекреаційний район є найбільшим за своєю площею та відзначається хорошою транспортною доступністю. Він включає такі райони: Тербовлянський, Тернопільський, Підволочинський, Зборівський, Гусятинський, Збарзький, Лановецький та Козівський. Західний ландшафтно-рекреаційний район займає межі Підгаєцького та Бережанського району. В цьому районі найменші кількісні показники туристичного потенціалу в області, але за щільністю суспільно-історичних ресурсів несуттєво поступається Центрально-Східному району, а за природними ресурсами значно перевищує показники Центрально-Східного

району. Високим рівнем забезпеченості туристичними ресурсами виділяється і Південний район, який займає територію Чортківського, Монастириського, Заліщицького, Борщівського та Бучацького районів.

- Головними проблемами використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області є: неоптимальне використання та недостатня вивченість природних ресурсів; негативний антропогенний вплив на середовище; недостатній рівень розвитку туристичної галузі (не високий рівень надання послуг у туристичних закладах; недостатня кількість різних закладів, погане транспортне сполучення); недостатня кількість оздоровчих, рекреаційних закладів; проблема реставрації історико-культурної спадщини. Оптимальне використання ландшафтно-рекреаційного потенціалу території області дозволяє розвивати такі види рекреаційної діяльності: замковий, пізнавальний, етнічний, сакральний, музейний, фестивальний, екологічний, паломницький, сентиментальний, сільський зелений туризм. Тому на даному сучасному етапі актуальним постає питання визначення найбільш оптимальних напрямків розвитку рекреаційної діяльності на основі раціонального використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева, О. Класифікація рекреаційних занять / О. Андреева, К. Пацалюк // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2007. – № 1. – С. 21-24.
2. Бармак М.В. Наш край – Тернопільщина: навч. посібник / М.В. Бармак, О.Я. Бармак. – Тернопіль : Астон, 1998. – 168 с.
3. Бейдик, О. О. Світові рекреаційно-туристські ресурси / О. О. Бейдик, Л. Л. Криницька // Український географічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 49-55.
4. Бейдик, О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України : автореф. дис. докт. географ. наук / О. О. Бейдик ; Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2004. – 36 с.
5. Бойко М. Засади формування пріоритетних напрямів туристичної політики України / М. Бойко // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 222–229.
6. Борозняк В.С. Перспективи розвитку українського туризму / В.С. Борозняк // Бізнес. – 2005. – №15. – С. 15–16.
7. Бурма Василь. Привиди старих замків. Тернопіль: Видавничий дім «Вільне життя», 2011.
8. Власенко, С. Вихідні на Тернопільщині : туризм / С. Власенко // Берегиня. – 2007. – № 4. – С. 79-82.
9. Геренчук К.І. Природні парки - нова форма територіальної охорони природи на Україні та їх географічна межа / К.І. Геренчук, С. М. Стойко // Фізична географія та геоморфологія, С. 3-8.
10. Гетьман В.І. Про рекреаційні навантаження на ландшафтні комплекси природно-заповідних території / В.І.Гетьман // Рідна природа. – 2003. – № 4. – С. 8–13.
11. Горішевський П.В., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: Підручник. – Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. – 158 с.

12. Гнатів О.К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму /О.К. Гнатів // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 23–25.
13. Головка Г. Святині мальовничої Тернопільщини // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2006.-№14-15.-. 37 с.
14. Городиський Ю., Манько А. Проблеми і перспективи розвитку туризму у Тернопільській області. Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. С. 36-42.
15. Гродзинський Д.М. Основи ландшафтної екології: Підручник. – К.:Либідь,1993. – 224с.
16. Денисик Г. І. Кременецькі гори / Григорій Іванович Денисик. // Український географічний журнал. – 1997. – №2. – С. 62–64.
17. Денисик Г.І. Рекреаційні ландшафти Поділля / Г.І.Денисик, В.М. Воловик – Вінниця, ПП «Едельвейс і К», 2009. – 206 с.
18. Дударчук К.Д. Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереження та використання : [монографія] / К.Д. Дударчук. – Тернопіль : ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2013. – 200 с.
19. Заставецька О. В. Географія Тернопільської області : навч. посіб. / Заставецька О. В., Затавецький Б. Г, Ткач Д. В. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001 – 304с.
20. Заставецька, О. Розвиток туризму в депресивному регіоні : [Тернопільська область] / О. Заставецька, Н. Сватко // Краєзнавство. Географія. Туризм. Шкільний світ. – 2009. – № 32. – С. 11-12.
21. Капелюш Н. В. Ландшафтна екологія / Н.В. Капелюш, Н.І. Костюченко – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 72 с.
22. Кравчук Я.С. Навчально-краєзнавчий атлас Тернопільської області/ Ред. Кравчук Я.С., Царик Л.П., Мариняк Я.О. та ін.// – Львів: ВНІ, 2000. – 24 с.

23. Кусков А. С. Рекреаційна географія: навчально-методичний комплекс / А. С. Кусков, В.Л. Голубєва, Т. Н. Одинцова. - М.: МПСІ, Флінта, 2005. - 496 с.
24. Леньків І. Червоногородський водоспад // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. – Т. 3 : П – Я. – С. 589.
25. Лопух Г. М. Тернопіль – місто для життя. //Міський екологічний бюлетень №5/ Г. М. Лопух, Л. Г. Гринчишина, С. Я. Молодецька. – Тернопіль: Мальва – ОСО, 2009. – 132 с.
26. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України / О.О. Любіцева, О.В. Панкова, В.І. Стафійчук. — К.: «Альтерпрес», 2007. — 369 с.
27. Мальська М. П. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. П. Мальська, М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 224 с.
28. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія / В.І. Мацола. – ІРД НАН України / ред. кол. М.І.Долішній / (відп. ред.). – Львів, 1997. – 259 с.
29. Мережа природно-заповідного фонду. Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації : вебсайт. URL: <http://www.ecoternopil.gov.ua>.
30. Мороз В. Замки і фортеці Тернопілля / В. Мороз. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 160 с.
31. Ніколаєв В.А. Естетичне сприйняття ландшафту/В.А.Миколаїв// Вісник Моск. ун-ту. - Серія 5, Географія, 1999, №6. - С. 10-15.
32. Новицька С.Р. Ландшафтно-екологічна оцінка території Тернопільської області для цілей рекреації //Наукові записки ТНПУ. Серія Географія. – №2, 2007. – С. 188-198.

33. Пушкар Б. Основні напрями оптимізації розвитку рекреаційного господарства Тернопільської області. Вісник Львівського університету. Сер. географічна. 2014. Вип. 47. С. 224-234.
34. Свинко Й. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан. / Й.Свинко. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2007. – 192с.
35. Сивий М. Я. Природні умови та ресурси Тернопільщини/М. Я. Сивий, Л. П. Царик – Тернопіль: ЕЗОВ «Терно-граф», 2011. – 512 с.
36. Смаль І. В. Географія туризму та рекреація : словник-довідник / І. В. Смаль. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 201 с.
37. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2011 рік / [за ред. В. Г. Кирича]. – Тернопіль, 2012. – 457 с.
38. Стан навколишнього природного середовища Тернопільської області у 2015 році / Державне управління екології і природних ресурсів у Тернопільській області. – Тернопіль, 2016. – 120 с.
39. Стецько, Н. Розвиток рекреації у Тернопільській області / Н. Стецько // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Географія / редкол.: Б І. Данилишин, Я. І. Жупанський, О. В. Заставецька та ін. – Тернопіль, 2006. – Вип. 1. – С. 95-98.
40. Сухарев С М., Чудак С О., Сухарева О.Ю. Технологія та охорона навколишнього середовища: Навч. посіб. – Львів: Новий Світ-2000, 2004. – 256 с.
41. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
42. Фролова М. Ю. Оцінка естетичних переваг природних ландшафтів / М. Ю. Фролова // Географія. 1994. №2. – С.30-33.
43. Питуляк М.Р. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини, проблеми їх раціонального використання і охорони (навчальний посібник) / М.Р. Питуляк – Тернопіль: в-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1999. – 60 с.

44. Питуляк М. Рекреалогічна характеристика водних ресурсів Тернопілля / Микола 4. Питуляк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль, 1998.- С. 264.
45. Природокористування. Навчальний посібник / [Царик Л. П., Барна І. М., Гінзула М. Я. та ін.]. – Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2015. – 398 с.
46. Царик Л.П. Географічні засади формування мережі національних природних парків в Україні. / Царик Л.П. – Тернопіль: відділ ТНПУ, 2011.
47. Царик Л. Новицька С. Природні рекреаційні ресурси // Природні умови та ресурси Тернопільщини / наук. ред. М.Я. Сивий, Л.П. Царик – Тернопіль: ТЗОВ «Тернограф», 2011. – С. 325-378.
48. Царик Л.П., Чернюк Г.В. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу (на прикладі Тернопільської області). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188с.
49. Царик Л.П., Підходи щодо оптимізації функціонально-просторової структури регіональної рекреаційної системи Поділля. наукові записки ТНПУ. серія: географія. Тернопіль, 2016. № 2. с. 146-150.
50. Чернюк Г.В. Кліматичні ресурси Поділля / Г.В.Чернюк, П.Л.Царик// Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. №1. – Тернопіль: ТНПУ, 2008. – С.53-65.
51. Шпарага Т.І., Ломачук І.В. Замкові комплекси України як об'єкт туристичної діяльності. Географія та туризм. 2010. Вип. 9. С. 38 – 43.
52. Яремчук Г. І. Економіка природокористування. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», Видавничий центр «Просвіта», 2000. – 431 с.